

Международна рецепция на литературното творчество на Жозе Сарамаго

International reception of José Saramago's literary work

Весела Чергова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Vesela Chergova

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

На 27 и 28 май 2022 г. Софийският университет „Св. Климент Охридски“ бе домакин на Международната научна конференция „Международна рецепция на литературното творчество на Жозе Сарамаго“, която се организира и проведе от Катедрата по португалистика и лузофонски изследвания и Научноизследователската катедра „Жозе Сарамаго“ във Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Бих изтъкнала, че това е втората от цикъла „Пътуващи конференции“ в чест на стогодишнината от рождението на португалския писател Жозе Сарамаго, носител на Нобелова награда за литература за 1998 г., под надслов „Пиша, за да разбера“ (Барселона–София–Виго–Рим 2022). Замислени са съвместно от научноизследователската мрежа от европейски катедри на името на изтъкнатия португалски писател, така че от Атлантическия океан до Средиземно и Черно море да се проведе дебат, особено актуален и насъщен днес, за художествените, социалнополитическите, философските и общочовешките измерения в творческото наследство, което ни е завещал създателят на романа „Слепота“ и на цялата съкровищница от поезия, проза, драматургия и есеистика с посланието, че човешките същества не бива да се задоволяват с ролята на наблюдатели, защото са отговорни за света и са длъжни да участват активно в събитията. Конференциите се провеждат последователно в Автономния университет на Барселона (януари), в Софийския университет „Св. Климент Охридски“

(май), в Университета на Виго (октомври) и в Университета в Рим „Рома Тре“ (декември). Представяват неразделна част от множеството най-разнообразни културни и научни събития, изложби, филмови прожекции, концерти, писателски срещи, литературни четения и сказки, посветени на юбилея на Нобеловия лауреат за литература на Португалия, които се провеждат из целия свят през 2022 г.

На 27 май 2022 г., в 10,30 ч., в Аулата на Софийския университет проф. д-р Яна Андреева, ръководител на Катедрата по португалистика и лузофонски изследвания и директор на Научноизследователската катедра „Жозе Сарاماго“ във Факултета по класически и нови филологии, представи съдържанието и целите на цикъла от конференции, в който се включва софийското му издание, посветено на международната рецепция на литературното творчество на писателя. Конференцията бе открита от ректора на Софийския университет проф. д-р Анастас Герджиков, който изтъкна важната ролята на португалския език и култура сред 80-те чуждестранни езици и култури, преподавани във филологическите специалности на най-старото висше учебно заведение в България, подчерта, че в рецепцията на това творчество по света се вижда пътят към общуването между различните народи и култури, и пожела успешна работа на участниците. Приветствие поднесе проф. д-р Мадлен Данова, декан на ФКНФ, която поздрави участниците и организаторите, подчертавайки радостта си, че това значимо събитие е дело на най-младата катедра във факултета. Приветствия изказаха и другите почетни гости, сред които н.пр. Ана Мария Рибейро да Силва, посланик на Република Португалия в София, н.пр. посланик Жоао Рибейро де Алмейда, президент на „Камоиш – Институт за сътрудничеството и езика“ чрез видеопослание, проф. д-р Карлош Рейш, комисар на честванията по повод стогодишнината от рождението на Жозе Сарاماго. Откриването се осъществи пред публика от преводачи на неговите произведения, преподаватели и студенти от специалност „Португалска филология“, участници в конференцията и гости на събитието.

Научната дейност на конференцията бе открита същия ден с пленарна лекция на проф. д-р Карлош Рейш, който освен комисар на честванията е преди всичко виден португалски литературовед, специалист по наратология, литературна теория и анализ, изследовател на творчеството на Еса де Кейрош, Жозе Сарاماго и други португалски писатели, дългогодишен преподавател във Филологическия факултет на Университета в Коимбра, заемал длъжностите директор на Националната библиотека на Португалия и ректор на Лисабонския университет „Аберта“ (единствения държавен университет за дистанционното обучение в Португалия), доктор хонорис кауза на Католическия университет в Рио Гранде до Сул, Бразилия. Пленарният доклад на проф. Рейш „Интернационализацията на творчеството на Жозе Сарاماго: разпространение, завет и бъдеще“ (A internacionalização da obra de José Saramago.

Disseminação, legado e posteridade) изтъкна ролята на Нобеловата награда за още по-голямата видимост в международен план на ценното творчество на писателя, като припомни думите му, че писателят е преводач на мислите и чувствата си, с които създава националната литература, а преводачите са създатели на интернационалната литература, всъщност самият писател се е занимавал активно с преводи от френски език, преди да пристъпи към собственото си творчество. Проф. Рейш представи изложбите, посветени на годишнината от рождението на Нобеловия лауреат, разкриващи показателни за творчеството му елементи от архива, записки по изграждането на фабулата и персонажите в романите му, сведения за усърдната библиотечна работа по изследване на историческите факти и събития, въз основа на които построява своите истории. Отбелязва, че някои зашеметяващо талантиви творци, като Фернандо Песоа, в португалската поезия действат като евкалипт на почвата – изсмукват живителните сокове на вдъхновението, поразяват с размаха си и оставят за известен период своеобразна творческа пустиня около себе си – никой не се осмелява да пише поезия, защото има ненадминат образец. В полето на прозата обаче Жозе Сарамаго не е оставил след себе си художествена пустош въпреки величието и силата на думите си, а е дал стимул на разнолика и даровита вълна от млади ваятели на словото и историите, много от които стават носители на литературната награда на негово име и през тази юбилейна година разнасят завета му по света. Пленарната лекция бе последвана от обсъждане на въздействието на Нобеловото отличие върху творчеството на писателите и в частност на Сарамаго, на последствията от институционализирането на творците върху творчеството и върху гражданските им позиции.

Секционните заседания, проведени на 27 и 28 май, съответно в Заседателна зала 1 и в Конферентната зала, имаха хибриден формат и съчетаваха присъствени доклади и дистанционни участия, проведени в *zoom* с безценното техническо съдействие на д-р Симеон Хинковски. Бяха изнесени осемнадесет доклада от участници от дванайсет страни: Португалия, Бразилия, Аржентина, Испания, Италия, Великобритания, Мароко, Унгария, Румъния, Хърватска, Чехия и България.

Бих открила три тематични насоки, изтъкващи различни аспекти на рецепцията на художественото творчество на Жозе Сарамаго по света: 1) Рецепция и роля на трансиберийските, културологичните, социалнополитическите и общочовешките измерения и идеи в творчеството и фигурата на писателя с отражение в преводаческата работа и общественно-политическите нагласи, 2) Рецепция и контекстуализация на чуждоезиковите преводи на произведенията му, издателски политики и научни изследвания на творчеството му, 3) Рецепцията като отражение и обобщение на повествователните похвати и изграждането на персонажите в диалог и съпоставка с други творби, писатели или изкуства.

В първата група доклади следва да се изтъкнат приносите на проф. Бурхард Балтруш (Burghard Baltrush, Universidade de Vigo, *José Saramago e a tradução cultural transiberista*), проф. Ференц Пал (Ferenc Pal, Universidade ELTE de Budapeste, *Notas de um tradutor de Saramago: teoria, prática e experiências*), проф. Марк Сабин (Mark Sabine, Universidade de Nottingham, *José Saramago: "autor ativista" na época da celebridade literária mundial*), д-р Балинт Урбан (Bálint Urbán, Universidade ELTE de Budapeste, *De Portugal ao mundo – a transformação dum autor português num escritor da literatura mundial. O caso de José Saramago na Hungria*), д-р Илияна Чалъкова (Iliyana Chalakova, Universidade de Sófia Sveti Kliment Ohridski, *Memória e cultura na estreia búlgara de José Saramago*), д-р Нада ел Ахиб (Nada el Ahib, Universidade Mohammed V – Rabat, *Interpretação do leitor árabe da tradução da obra Ensaio sobre a Cegueira de José Saramago*) и Жулиана Фонтес и Луан Пас (Juliana Fontes e Luan Paz, Universidade Estadual da Paraíba, *José Saramago e suas obras pelo mundo: elementos presentes na tradução de Giovanni Pontiero*).

Към втората група бих причислила изследванията, които ни показват къде в света се намира България по изчерпателност на преведените Сарамагови произведения, даващи възможност на българската публика да се докосне до тях и стимулиращи научните и популярните публикации. Доклади, свързани с този аспект, изнесоха проф. д-р Яна Андреева (Yana Andreeva, Universidade de Sófia Sveti Kliment Ohridski, *A receção da obra de José Saramago na Bulgária – tradução e estudo*), доц. д-р Адриана Чиампа и Симица Попа (Adriana Ciama, Universidade de Bucarest, & Simina Popa, *A cara romena de José Saramago*), доц. д-р Педро Оливейра Нето (Pedro Fernandes de Oliveira Neto, Universidade Federal do Rio Grande do Norte, *A recepção de José Saramago no Brasil, algum contributo*), доц. д-р Анна Иле Хорват (Anna Ille Horvath, Universidade de Zagreb, *A receção da obra saramaguiana e da literatura portuguesa na Croácia*), доц. д-р Каролина Валова (Karolina Válava, Universidade Carolina de Praga, *A receção da obra saramaguiana na República Checa*).

В третата група доклади фокусът бе насочен към типологизация и описание на Сарамаговите персонажи (проф. Miguel Alberto Koleff, Universidade Nacional de Córdoba, *Diccionario de Personajes Saramaguianos*), към изследване на иронията в повествователния дискурс (доц. д-р Aldinida Medeiros, Universidade Estadual da Paraíba, *O refinamento da ironia na outra história do cerco de Lisboa: a metaficção historiográfica de José Saramago*), към архитектурата на текстовото време в непреведения още на български език роман за обсадата на Лисабон (доц. д-р Vesela Chergova, Universidade de Sófia, *A construção do tempo textual no romance História do cerco de Lisboa*), към съпоставка на художественото претворяване на историята у Жозе Сарамаго и друг велик писател – Жоао Гимарайс Роза (Matheus Vieira, Universidade de Nápoles Federico II, *De Lisboa ao Sertão: nos limiares do entrecruzamento da história e da ficção*

em História do cerco de Lisboa e Grande Sertão: Veredas), към разговора между Еса де Кейрош и Жозе Сарамаго за Исус Христос (Antonio Nery, Universidade Federal do Paraná, *Diálogo entre Eça e Saramago sobre Jesus*) и към изобразителните техники в поезията на Нобеловия лауреат (Fernângela Diniz da Silva, Universidade do Ceará, *O diálogo entre artes na poesia saramaguiana*).

На 28 май 2022 г. се състоя и кръгла маса под надслов „Говорят преводачите на Сарамаго“, модерирана от доц. д-р Весела Чергова, с участието на Ференц Пал (преводач на Жозе Сарамаго на унгарски език), Симиана Попа (един от провадчите на писателя на румънски език), Йорданка Велинова ду Насименто (преводач на романа *Всички имена* на български език) и Илияна Чалъкова (преводач на романите *Проглеждане* и *Двойникът* на български език). Разговорът засегна личната среща на всеки преводач със стила и изразността на Нобеловия лауреат, миговете на щастие в преводаческия труд, нуждата от споделяне на собствения прочит и осмисляне на текстовете му, страхопочитанието пред авторитета му, спомена за осъществените срещи и разговори с него или тъгата по пропуснатите възможности за познанство, като не подмина и издателските политики в условията на пазарна икономика, непреведените все още творби, отправяйки послание към младите португалсти в залата да съхранят и развият създадените межкултурни връзки.

Доц. д-р Весела Чергова

v.chergova@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504

България

Assoc. Prof. Vesela Chergova, PhD

v.chergova@uni-sofia.bg

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

15 Tzar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504

Bulgaria